

FILOLOGIYA YO'NALISHI TALABALARINING MUSTAQIL ISHINI TASHKIL ETISHDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Axmedova Maloxat Ergashevna

Toshkent amaliy fanlar univrsiteti, Toshkent, O'zbekiston

E-mail: maloxataxmedova14@gmail.com

Annotatsiya: ta'limda talabalarning pedagogika va ona tili o'qitish savodxonlik metodikasi fanlaridan integratsiyalashgan ta'lim asosida didaktik yondashuv mustaqil oquv topshiriqlarini rivojlantirishda amaldagi holati va istiqbollari, oliy ta'lim muassasalarini ilg'or jahon tajribalari asosida didaktik yondashuvning tamoyillari, ta'lim oluvchi, ta'lim natijalarini tan olinishi. Ta'lim traektoriyasini pedagogika va ona tili o'qitish savodxonlik metodikasi fanlaridan didaktik tizimini joriy etilishi maqsadga muvofiq ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *integratsiya, pedagogika, ona tili o'qitish, savodxonlik, metodika, fan, integratsiya, ta'lim, didaktik yondashuv, metodika, akmealogiya, kreativ, hamkotlik, akademik mobillik, qobilyat.*

PEDAGOGICAL APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS OF THE PHILOLOGICAL DIRECTION

Akhmedova Malokhat Ergashevna

University of Tashkent for Applied Sciences, Tashkent, Uzbekistan

E-mail: maloxataxmedova14@gmail.com

Abstract. didactic approach on the basis of integrated education from the subjects of pedagogical and native language teaching literacy methodology of students in education on the basis of the current state and prospects in the development of independent conducting assignments, the principles of didactic approach to higher education institutions on the basis of advanced world experiences, recognition of educational, educational results. The educational trajectory is based on the fact that it is advisable to introduce a didactic system from the subjects of pedagogy and the teaching of the native language literacy methodology.

Keywords: *integration, pedagogy, native language teaching, literacy, methodology, science, integration, education, didactic approach, methodology, acmealogy, kreativ, co-teaching, academic mobility, capacity.*

Oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayoniga kredit texnologiyasini joriy etishdan maqsad: milliy ta'lim tizimining xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvi; o'quv jarayoni sub'yektlarining akademik harakatchanligini ta'minlash. TMI ta'lim sifatini oshirish va bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashning asosiy zaxiralaridan biridir. O'qitishning kredit tizimiga ko'ra, u o'rganilayotgan kursning umumiy mehnat intensivligining uchdan ikki qismini tashkil qiladi. Shu munosabat bilan ta'limning kredit tizimini joriy etish sharoitida talabalarning mustaqil ishlarini to'g'ri va samarali tashkil etish muammosi juda dolzarbdir. Shunday qilib, oliy o'quv yurtlarida kredit texnologiyasini joriy etish universitetda o'quv jarayonini tashkil etishni tubdan qayta ko'rib chiqishni, o'qitish texnologiyasidagi o'zgarishlarni va ularni uslubiy qo'llab-quvvatlashni talab qiladi, talabalarning mustaqil ishlarini (TMI) faollashtirishga e'tibor qaratishga imkon beradi [1; 2]. TMI – bu mustaqil o'rganish uchun ajratilgan, o'quv-uslubiy adabiyotlar va tavsiyalar bilan ta'minlangan, testlar, nazorat varaqalari, kollokviumlar, referatlar, insholar va hisobotlar shaklida nazorat qilinadigan mavzularning aniq ro'yxati bo'yicha ishlash. TMIning barcha doirasi talabadan har kuni mustaqil ishlashni talab qiladigan vazifalar bilan tasdiqlanishi kerak. TMI soatlariga o'quv rejasining yeng qiyin masalalari bo'yicha konsultatsiyalar, uy vazifalari, hisobotlar va TMIning boshqa turdagi vazifalari kiradi. Talabani mustaqil ishi (TMI) mazmuni, albatta, fanning ish dasturi va o'quv dasturida aks etadi. Talabalarning mustaqil ishi-bu jarayonda o'qituvchilarning bevosita ishtirokisiz talaba tomonidan yangi bilim va ko'nikmalarni faol, maqsadga muvofiq o'zlashtirish usuli.

Talabaning mustaqil o'qish qobiliyatini rivojlantirish, ularning ijodiy faoliyati va tashabbusini tarbiyalash, shuningdek, umuman talabalarning mustaqil ishlarining normal ishlashini ta'minlaydigan tashkiliy chora-tadbirlar quyidagi shartlarga asoslanishi kerak: – mustaqil o'qishning mavzu yo'nalishiga xos bo'lishi kerak; – mustaqil o'qishsamarali, uzluksiz monitoring va uning natijalarini baholash bilan birga olib borilishi kerak. Talabalarning mustaqil ishlarini samarali tashkil etish uchun oliy maktab o'qituvchisi bilishi kerak va uni tashkil etish tamoyillariga rioya qilish tavsiya etiladi: tizimlilik va izchillik prinsipi; faoliyat prinsipi; individual yondashuv prinsipi; mavjudlik prinsipi; ilmiy asoslangan vaqt hisoblash va uy vazifalarini bajarish. Talabalarning mavzusi va mazmuni mustaqil ishi davlat ta'lim standarti, amaldagi o'quv dasturlari, fanlarning namunaviy va ishchi o'quv dasturlari, asosiy adabiyotlar: dars mashg'ulotlar, o'quv qo'llanmalari va uslubiy qo'llanmalar va qo'shimcha adabiyotlar bilan belgilanadi. Mustaqil ishni nazorat qilish va uning natijalarini baholash ikki shaklning birligi sifatida tashkil etiladi: - talabaning o'z-o'zini nazorat qilishi va o'z-o'zini baholashi; - o'qituvchilar, davlat imtihon va attestatsiya komissiyalari tomonidan monitoring va baholash va boshqalar. Oliy ta'limdagi mustaqil o'qish– bu o'quv jarayonida talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etish va boshqarishning o'ziga xos vositasi, kasbiy faoliyat usullarini o'zlashtirishda talabalarning o'zini o'zi tashkil etish va o'zini o'zi tarbiyalash vositasi. Mavjud ilmiy psixologik va pedagogik adabiyotlar tahlili turli xil yondashuvlarni va “talabalarning mustaqil ishi” tushunchasining noaniq ta'rifini ko'rsatadi. TMI o'quv va ilmiy bilish shakli sifatida, ta'limni tashkil etish shakli sifatida, o'qitish usuli sifatida, ijodiy fikrlash usuli va o'qitish vositasi sifatida qaraladi.

Mustaqil ishlarni bajarish uchun zarur shart-sharoit va sharoitlarni yaratadigan tadbirlar har bir talabaning: - axborot resurslari (ma'lumotnomalar, dars mashg'ulotlar, alohida vazifalar banklari, o'quv dasturlari, amaliy dasturlar paketlari va boshqalar.); - uslubiy materiallar (ko'rsatmalar, qo'llanmalar, ustaxonalar, ish daftarlari va boshqalar.); - nazorat materiallari (testlar, vaziyatli vazifalar); moddiy resurslar (laboratoriya, o'lchov asbob-uskunalar va boshqalar.); vaqt resurslari; konsultasiyalar; individual ta'lim trayektoriyasini tanlash imkoniyati (fakultativ fanlar orqali o'quv dasturlari); - talaba tomonidan mustaqil ravishda olingan nazariy va/yoki amaliy natijalarni (konferensiyalar, olimpiadalar, musobaqalar) jamoatchilik muhokamasi imkoniyati.

Mustaqil o'qish jarayonida talaba: - o'rganilayotgan fan bo'yicha nazariy materialni o'zlashtirish (TMI mavzulari, mavzularning individual masalalari, individual qoidalar va boshqalar.); - nazariy material bo'yicha bilimlarni amaliy usulda zarur vositalar yordamida mustahkamlash (vaziyatli vazifalarni yechish, nazorat ishlarini bajarish, o'z-o'zini test sinovlari); - olingan bilim va amaliy ko'nikmalarni vaziyatni tahlil qilish va to'g'ri yechimni ishlab chiqish uchun qo'llang (guruh muhokamasiga tayyorgarlik, ishbilarmonlik o'yini doirasida tayyorlangan ish, “amaliy ish”, ma'lum bir vaziyatni yozma tahlil qilish, loyihani ishlab chiqish va boshqalar.); - olingan bilim va ko'nikmalarni o'z pozitsiyasi, nazariyasi, modelini shakllantirish uchun qo'llash (tezis yozish, talabaning ilmiy-tadqiqot ishi va boshqalar). TMI shakllari: Xulosa – A10 formatidagi 12-4 sahifada, TNR shriftida 14 ta mavzuni tanqidiy ko'rib chiqish yoki taqdim etish. Tuzilishi an'anaviy: sarlavha sahifasi, kirish, asosiy qism, xulosalar, foydalanilgan manbalar ro'yxati. Abstrakt guruhda muhokama uchun o'rtaga qo'yilishi mumkin. Hisobot 3-5 daqiqa davom yetadigan mavzuning asosiy qoidalarining qisqacha mazmuni. Sinopsis – bu standart formatdagi ish kitobining 2-4 betida asosiy tushunchalarni ajratish bilan berilgan mavzuning qisqacha tavsifi. Glossariy – berilgan mavzu bo'yicha tushuncha va atamalar lug'ati bo'lib, jadvalda joylashtirilgan. Keys – bu guruh tahlili paytida yechimni talab qiladigan vaziyat. Guruh 3-4 kishidan iborat bo'lib, ular muammoni mustaqil muhokama qiladilar va uni hal qilish yo'llarini ishlab chiqadilar. Qaror natijalari umumiy guruhda yakuniy hisobotning taqdimoti shaklida taqdim etiladi. Hisobot – bu o'rganish davomida olingan natijalar, asosiy muammolar va ishlab chiqish bo'yicha takliflarning yozma va og'zaki tavsifi. Taqdimot – bu turli xil texnik vositalar yordamida ham, ularsiz ham ma'lumotlarni taqdim etish shakli. Qoida tariqasida, yangi g'oyalar, loyihalar, xizmatlar va boshqalar. taqdim etiladi. Unda matn, unga illyustrasiyalar kiritilgan va yagona grafik uslubda yaratilgan. Loyiha – bu shaxsan yoki guruhda amalga oshiriladigan kerakli ma'lumotlarni qidirish, yig'ish va tahlil qilishni o'z ichiga olgan mavzu bo'yicha tadqiqot. Bahs – bu mavzuning oldindan tayyorlangan masalalarini xulosa bilan muhokama qilish. Talabaning mustaqil ishi uchun vazifalar aniq shakllantirilishi, o'rganilayotgan fan mavzulari bo'yicha farqlanishi va ularning hajmi o'quv dasturida ajratilgan soatlar bilan belgilanishi kerak [4, b. 100]. Vazifalarning quyidagi turlari tavsiya etiladi: yeslatma olish; adabiyotlarni mavhumlashtirish; maqolalar, kitoblarga annotatsiya qilish; ilmiy va uslubiy adabiyotlarni chuqur tahlil qilish; ma'ruza xulosasi, xulosani tavsiya etilgan adabiyotlar bilan qo'shish;

mustaqil, nazorat va tezis ishlarini bajarishda TMI nazorat ishi; mavzu bo'yicha insho yozish berilgan muammo; hisoblash va grafik ishlarni bajarish (GIB); amaliyot davomida materiallarni kuzatish va yig'ish bo'yicha vazifalarni bajarish; o'qituvchi tomonidan oldindan belgilangan mavzu bo'yicha ilmiy nashrni analitik tahlil qilish; ma'lum bir mavzu bo'yicha statistik va faktik materiallarni tahlil qilish, hisob-kitoblar qilish, statistik materiallar asosida diagramma va modellarni tuzish [6, b. 211-243].

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining zamonaviy amaliyotida talabalarning mustaqil ishi samaradorligini oshirish uchun turli usul va usullardan foydalaniladi. Ular orasida quyidagilarni ta'kidlash mumkin: talabalarga mustaqil o'qishusullarini o'rgatish; talabalarning bilim faoliyatini o'z-o'zini tartibga solishni shakllantirish; kelgusi o'quv va kasbiy faoliyat uchun o'quv materiallarini o'zlashtirish zarurligini namoyish etish orqali mustaqil ishni rag'batlantirish; TMI uchun vazifalarni farqlash va individuallashtirish; barqaror ijobiy faoliyatni shakllantirish bilishga munosabat; TMIning uslubiy ta'minoti; TMI uchun turli xil vazifalar; TMI majburiy nazoratini tashkil etish; TMI natijalarini tabaqalashtirilgan baholash; didaktik imkoniyatlarga ega kompyuter texnologiyalaridan foydalanish, TMIning juft va kichik guruhli shakllari va usullarini joriy etish va boshqalar [3, b. 136].

Talabalar mustaqil ishining asosiy usullari: dars mashg'uloti, ma'lumotnoma va ilmiy-metodik adabiyotlar bilan ishlash; laboratoriya va amaliy ishlar; texnik va texnologik muammolarni hal qilish; kuzatishlar, mashqlar. Umuman olganda, talaba mustaqil ishining tuzilishi quyidagicha: - vazifa olish, uning mazmuni haqida fikr yuritish; - bo'lajak faoliyatning maqsadini tushunish, bilim, ko'nikma va amaliy to'plangan tajribani safarbar qilish; - kelgusi tadbirlarni rejalashtirish; - topshiriqni bajarish orqali rejani amalga oshirish, o'z-o'zini nazorat qilishni amalga oshirish; - ishlash natijalarini reflektiv tahlil qilish [5, b. 93-97].

Mustaqil o'qishning samarasi faqat mustaqil o'qishpedagogik jarayonda universitetda talabalar ta'limining barcha bosqichlarini qamrab oladigan ajralmas tizim sifatida tashkil etilganda va amalga oshirilganda bo'lishi mumkin. Bunday tizimni yaratish borasidagi izlanishlar o'qituvchilarni didaktik talablarni shakllantirishga olib keldi:

- o'qituvchi mustaqil ishning xususiy-didaktik maqsadlarini shakllantirishi va bu maqsadlarga qanday yerishish mumkinligini bilishi kerak;
- bilimlarni o'rganish jarayoniga mustaqil ishlarni o'z vaqtida va izchil kiritish zarur;
- tizimning tashqi parametrlariga e'tibor berish tavsiya yetiladi: tashkiliy, uslubiy va ilmiy-uslubiy ta'minot.

Talabalar mustaqil o'qishning muhim usuli darslik, o'quv qo'llanma, ma'lumotnoma adabiyotlar bilan ishlash hamda Internet resurslaridan foydalanishdir. Kitob va Internet resurslari bilan ishlash ko'nikmalari insonning umumiy madaniyatini, fikrlash mantig'ining rivojlanish darajasini, dunyoqarashning shakllanishini, bilimdonligini, axborot oqimiga yo'naltirilganligini aks ettiradi

Xulosa o'rinda, ona tili o'qitish metodikasida o'quv topshiriqlaridan foydalanishning mavjud holati, o'zbek tili o'qitish metodikasi mashg'ulotlarida savol, mashq va topshiriqlarning berilishi tahliliy o'rganildi, shuningdek, o'quv topshiriqlarini didaktik va nazariy jihatdan takomillashtirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlil qilindi. Oliy ta'lim tizimida talabalarni mustaqil ta'lim olishga o'rgatish hamda ularning faoliyatini baholash bo'yicha kredit-modul tizimiga o'tilmoqda. Bunday sharoitda talabalar, asosan, o'qituvchilar tomonidan platformaga yuklangan, talabalar uchun taqdim qilingan topshiriqlarni mustaqil bajaradilar. Har qanday ta'lim shakli, o'qitish metodikasi baholash mezonlari bilan yaratilishi lozim. Oliy ta'limning filologiya, o'zbek tili va adabiyoti ixtisosliklari talabalari uchun mustaqil ta'lim topshiriqlari va ularni baholash mezonlari xorijiy va mahalliy tajribalarga tayangan holda ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir. Bizning bu boradagi tavsiyalarimiz ham shu yondashuv asosida yaratildi. Filologik ta'limda mustaqil ta'lim topshiriqlari bugungi kredit-modul ta'lim tizimi uchun ayniqsa juda ham zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-y., 32-son, 820-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2019-y., 09/19/395/3115-son
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. // Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T: 1997. 20-29 b.

3. Axmedova M.E. //“Modul-kredit tizimida mustaqil topshiriqlar tuzishning ilmiy-nazariy asoslari”// Monografiya //“Tibbiyot nashriyoti matbaa uyi” MCHJ Toshkent-2022, 136 bet.
4. Axmedova M.E. //“Mustaqil topshiriqlar bilan ishlash va ularni baholash metodikasi” Metodik qo`llanma //“Tibbiyot nashriyoti matbaa uyi” Toshkent-2022, 100 bet.
5. Khursanov, N.I. The Importance of Testing and Assessment Principles in Modification Process of Exam Tasks. Assessment in Teaching Foreign Languages: Achievements, Challenges and Solutions // The International Scientific Proceeding Conference. April 9-10. Tashkent, Uzbekistan. - pp. 93- 97.
6. Chizh A. N., Sagina N. S. Independent work of students in the educational process / O. N. Chizh, N. S. Sagina // new pedagogical technologies in the context of modern concepts and content of education: Sat. articles. – Lugansk. 1999. – pp. 211-243.

